

Іван-Ярослав ГАМКАЛО
член-кореспондент НАМ України,
народний артист України, професор

НОТАТКИ ПРО СТАН СУЧАСНОГО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ

Після 1989 року, коли впала берлінська стіна, у Східній Європі відбулися великі політичні, ідеологічні та економічні переміни, які по-різному вплинули на музичне життя ряду країн. Однією з особливостей тих перемін стало скорочення музичних колективів, які в ринкових умовах стали нерентабельними. В Болгарії, Чехії, в східних регіонах Німеччини закривалися й оперні театри.

Незважаючи на фінансову кризу, в Україні вдалося зберегти 7 оперних театрів, 11 симфонічних оркестрів, духовий оркестр, академічні хорові капели, камерні хори й оркестри, численні фольклорні колективи тощо. Окрім цього, в музичне життя країни влилися новостворені симфонічний оркестр Національної філармонії (керівник — М. Дядюра), симфонічні оркестри в Чернівцях (керівник — Й. Созанський), Чернігові (керівник — М. Сукач), Хмельницькому (керівник — С. Леонов), Тернополі (керівник — З. Кріль), Івано-Франківську (керівник — Р. Дорожівський) та інших містах, нові камерні оркестри в Києві («Київські солісти» — засновник Б. Которович), Львові («Віртуози Львова» — С. Борко), Дніпропетровську («Пори року» — Д. Логвин), Кіровограді («Концертіно» — Н. Хлібобокова), Вінниці («Аркада» — Г. Курков), Івано-Франківську (Harmonia Nobile — О. Герета), Одесі (І. Шаврук), Луцьку («Кантабіле» — Т. Рівець), Черкасах (О. Дяченко) та ін.

З'явилися також нові камерні хори в Києві («Київ» — М. Гобдич, «Хрещатик» — П. Струць), у Львові (В. Яциняк), Вінниці (В. Гадзинський), Ужгороді («Cantus» — Е. Сокач), Івано-Франківську («Галицькі передзвони» — І. Дем'янець), Одесі (О. Зайцев), Сімферополі («Таврійський благовіст» — В. Ніколенко і Таврійський камерний хор філармонії — О. Шаповалова), Чернівці (хор ім. Д. Бортиянського — засновник Л. Боднарук), Хмельницькому (І. Цмур), Тернополі (С. Дунець), Кіровограді (Ю. Любович), Умані (Л. Ятло), Дрогобичі («Легенда» — І. Циклінський) та інші самодіяльні народні колективи й ансамблі, які вже завойовують визнання як удома, так і за кордоном.

В нових ідеологічних й економічних умовах українська виконавська культура набирає нової динаміки. Оперні трупи, балетні колективи, симфонічні оркестри, капели, співаки, інструменталісти зараз гастролюють на всіх континентах земної кулі підвищуючи тим самим виконавську майстерність та збагачуючи свій репертуар зразками класичної й сучасної музики, передусім національної.

Українські співаки, музиканти працюють в оперних театрах, симфонічних та камерних оркестрах Росії, Польщі, Чехії, Австрії, Німеччини, Франції, США, Канади, Мексики, Південної Америки, Африки, Близького та Далекого Сходу, Австралії. Певною мірою вони утверджують музичну славу України. Молоді виконавці здобувають перемоги на багатьох престижних міжнародних конкурсах.

Дедалі більшу популярність у світовому музичному просторі здобувають україн-

ські міжнародні конкурси: ім. М. Лисенка та юних піаністів ім. В. Горовиця в Києві, ім. В. Крайнева в Харкові, ім. Е. Гігельса в Одесі та інші. Систематично проводяться вокальні конкурси ім. Б. Гмирі в Києві, ім. А. Солов'яненка в Донецьку, ім. І. Алчевського в Луганську, ім. С. Крушельницької у Львові; диригентські конкурси ім. С. Турчака та конкурс хорових диригентів у Києві; конкурси хорових колективів ім. М. Леонтовича, ім. Б. Лятошинського, ім. П. Демуцького.

Здійснилась мрія старшого покоління українських композиторів про проведення в Україні міжнародних музичних фестивалів. Нині такими є «Київ Музик Фест» та «Прем'єри сезону» в Києві, «Контрасти» у Львові, «Два дні і дві ночі» сучасної музики в Одесі; хоровий фестиваль «Золотоверхий Київ».

Успішно продовжують функціонувати колективи створені свого часу на фольклорних засадах: Національний академічний український народний хор ім. Г.Г. Верьовки, Національна заслужена капела бандуристів ім. Г. Майбороди, Національний оркестр народних інструментів, Закарпатський заслужений академічний народний хор, Заслужений академічний Буковинський ансамбль пісні і танцю, Гуцульський національний академічний ансамбль «Гуцулія», Державний академічний Волинський народний хор, Поліський ансамбль пісні і танцю «Льонок», Чернігівський народний хор, ансамбль «Таврія» в Криму, ансамбль «Верховина» в Дрогобичі та інші, а також збережені філармонійні колективи в кожному обласному центрі України.

Але за нинішніх складних економічних умов перед творчими колективами також постали й серйозні проблеми. Головна з них — фінансування. Якщо раніше всі колективи, без винятку, фінансувалися з державного бюджету, то тепер майже всі оперні театри, філармонії, оркестри, хори, крім тих, що мають статус національних, фінансуються виключно з місцевих бюджетів. А таке фінансування не завжди є стабільним. Згадаймо сезон 2008—2009 рр., коли навіть у Києві театри, хорові колективи місяцями перебували без зарплати.

Через відсутність концертної агенції, яка мала б організовувати гастролі колективів як у межах держави, так і за кордоном, діяльність обласних колективів обмежується, як правило, лише своїм регіоном. Навіть столичні колективи не часто бувають у регіонах, а закордонні гастролі проводять індивідуально за домовленістю з імпресаріо, які диктують свої доволі жорсткі економічні умови, що досить часто є принизливими для виконавців. Відсутність належних умов праці, гастрольної діяльності призводить до того, що молоді талановиті переможці міжнародних конкурсів, в першу чергу піаністи та скрипалі, виїжджають за межі України, аби мати змогу реалізувати себе творчо.

В Україні сьогодні функціонують 6 оперних театрів і один оперний театр для молоді, які мають як власні, так і загальні проблеми. Трьом з них надано статус національних, інші фінансуються з місцевого бюджету. До речі, у Берліні, скажімо, Staatsoper фінансується з державного бюджету, а Deutsche Oper — з міського. Проте фінансове становище останньої не поступається державній опіці, а успішно функціонує та конкурує з нею. Фінансування же наших муніципальних театрів є у кілька разів меншим від національних, і це створює ряд проблем, насамперед кадрову, бо талановиті співаки, музиканти прагнуть працювати у більш престижних театрах. Загалом на сьогодні статус національного мають лише театри в Києві, Львові, Одесі, Донецьку та Харкові.

Крім фінансової, для оперних театрів існує й кадрова проблема, насамперед

щодо укомплектування професійними виконавцями трупи солістів, хору, оркестру. Сучасне трудове законодавство не дозволяє здійснювати природну ротацію кадрів, зокрема співаків, які втратили вокальну форму, а їхні високі звання захищають від переведення на пенсію, котра набагато менша від зарплати. У деяких колективах співаки досягли 70-річного і навіть старшого віку, тому на сцену вже не виходять, але й місць для перспективної молоді не звільняють. А свого часу, наприклад, з Київської опери І. Паторжинський вийшов на творчу пенсію в 56 років, Л. Руденко — в 52, Л. Лобанова — в 48 років. Тенори йшли на пенсію до 50 років. Проблема театрів залишаються професійні режисерські та диригентські кадри.

У національних колективах держава фінансує лише зарплату працівникам, а з фінансуванням нових постановок — проблема. І тоді керівники театрів змушені шукати спонсорів, заробляти на оренді приміщення (що звужує репертуар і зайнятість виконавців) й зменшувати кількість оперних та балетних прем'єр.

Закордонні гастролі, репертуар яких замовляє імпресаріо, не дають можливості пропагувати національну спадщину.

Припинилася гастрольна діяльність оперних театрів, особливо до тих міст, де оперні театри відсутні. Також не провадиться популяризація оперних та балетних вистав, симфонічних, хорових і камерних концертів на каналах українського телебачення.

Давно на сценах наших театрів не виступають гастролери з інших країн, які завжди викликали захоплення публіки та мали позитивний вплив на місцевих виконавців.

Наші театри завжди співпрацювали з сучасними композиторами над створенням національного оперного і балетного репертуару та пропаганді класичної спадщини. На жаль, сьогоднішні фінансові проблеми гальмують цю тенденцію. Проте Київський оперний театр останнім часом поставив оперу М. Скорика «Мойсей», Г. Майбороди «Ярослав Мудрий»; концертну версію опери В. Кирейка «Бояриня»; балети Є. Станковича «Вікінги», «Ніч перед Різдом» та «Володар Борисфену»; «Даніела» М. Чембержі. Львівський театр до 100-річчя своєї будівлі ініціював створення М. Скориком опери «Мойсей» і поставив його балет «Повернення Чіо-Чіо-Сан». Нині працює над оперою «Данило Галицький» В. Волинського.

Харківський театр нещодавно поставив оперу Л. Колодуба «Поет» (з життя Т. Шевченка), а Донецький — «Богдана Хмельницького» К. Данькевича, балет М.Скорульського «Лісова пісня». Національна філармонія України в концертній версії здійснила світову прем'єру В. Бібика «Біг».

Важливим резервом для оперних театрів є оперні студії музичних академій, особливо Київська та Львівська, що не тільки готують кадри для оперних театрів, а й ставлять цікаві вистави. Так, Львівська оперна студія показала прем'єри «Роксолани» Д. Січинського і «Довбуша» С. Людкевича. Наразі, музичні кадри готують 6 вищих навчальних закладів, музичні училища майже в кожній області, а також музичні кафедри університетів Чернівців, Тернополя, Івано-Франківська, ряду педагогічних університетів та педагогічних інститутів.

Проте, при ряді ще не вирішених проблем, музичне виконавство сучасної України виявляє творчий динамізм й активно входить у світовий музичний контекст і утверджує Україну як могутню музичну державу.

Анотація. У публікації розглядаються стан і проблеми музичного виконавства в Україні на сучасному етапі.

Ключові слова: музичне виконавство, репертуар, творчі колективи, оперна студія, конкурс.

Аннотация. В публикации рассматриваются состояние и проблемы музыкального исполнительства в Украине и на современном этапе.

Ключевые слова: музыкальное исполнительство, репертуар, творческие коллективы, оперная студия, конкурс.

Notes about modern situation of musical performing in Ukraine

Ivan-Yaroslav Gamkalo

Annotation. An article is devoted to the situation and issues of musical performing in Ukraine in our days.

Key words: musical performing, repertoire, ensembles, opera studio, competition.

Ірина ЧЕРНОВА

кандидат мистецтвознавства

МЕДИТАТИВНІСТЬ ТА ОРФЕЇЧНІ ТРАДИЦІЇ МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА

Ідея впровадження «виконавського музикознавства» — наукової галузі, покликаної досліджувати, систематизувати, фіксувати, відтак надавати нові інтелектуальні імпульси музично-виконавському мистецтву — в музичній україністиці належить саме професору І.А. Котляревському. Актуальність і доцільність розвою цієї галузі музикознавства детермінується, передусім, тією винятковою роллю, яку відіграє виконання музики у гіперінформативному звуковому просторі сучасності, де «править бал» межова стратифікація та релятивізація духовних традицій і мистецьких авторитетів. У цій ситуації на академічне музичне виконавство з його феноменом «живого звуку» покладається місія дійсно історичного виміру — забезпечувати онтологічний статус музики у системі культури, здійснюючи надчасову соціальну функцію збереження музичних, а відтак духовних цінностей.

Тимчасом, парадигмальні зрушення у культурі та перехід на зламі тисячоліть до іншого типу духовності позначаються як синтез індивідуального та універсального, земного і космічного. «Розуміння і пізнання уможливаються лише тому, що людина — це мікрокосм, що у ньому розкривається універсум і що доля мого «я» є разом з тим і долею універсуму» [3, с. 88]. В академічному мистецтві переважає точка зору на світ зсередини людської свідомості — підсилена трагічною дисгармонією соціального існування, психологічно поглиблена, репрезентуюча світ як у суб'єктивному струмені свідомості, так і об'єктивній поліфонії свідомостей. «Мистецтво чи не вперше стало носієм спонтанного руху образів свідомості, їх мінливості і багатомислення» [2, с. 128], — ця теза стає наскрізною у сучасному мистецтвознавстві. Показово, що від кінця 80-х років ХХ ст. проблема медитативності, рефлексивності у музичній творчості формує об'єкт багатьох досліджень, зокрема, В. Медушевського [14],